מעבירות שבידו אפילו תימא רבי יוסי הגלילי כגון דעבד תשובה ויהב דמי אי הכי הוה ליה לוקח וליהדר כיון דמעיקרא בתורת גזילה אתא לידיה לא: [1]ומי האיש אשר נטע כרם כו': תנו רבנן אשר נטע אין לי אלא נטע לקח וירש וניתן לו במתנה מנין תלמוד לומר ומי האיש אשר נטע כרם אין לי אלא כרם מנין לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינין תלמוד לומר אשר נטע יכול שאני מרבה הנוטע ארבעה אילני מאכל וחמשה אילני סרק תלמוד לומר כרם רבי אליעזר בן יעקב אומר כרם כמשמעו לא חילל ולא חיללו פרט למבריך ולמרכיב והא אנן תנן אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב אמר רבי זירא אמר רב חסדא לא קשיא כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר האי הרכבת היתר היכי דמי אילימא ילדה בילדה תיפוק לי' דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה אלא ילדה בזקינה והאמר רבי אבהו ילדה שסיבכה בזקינה בטלה ילדה בזקינה ואין בה דין ערלה אמר רבי ירמיה לעולם ילדה בילדה וכגון דנטע להך קמייתא לסייג ולקורות דתנן הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה ומאי שנא ילדה בזקינה דבטלה ומאי שנא ילדה בילדה דלא בטלה התם אי מימליך עלה לאו בת מיהדר היא הכא אי מימליך עלה בת מיהדר היא [דהא מעיקרא לפירי קיימא] מידי דהוה אעלו מאיליהן דתנן עלו מאיליהן חייבין בערלה ולוקמה בכרם של שני שותפין דהאי הדר אדידיה והאי הדר אדידיה אמר רב פפא זאת אומרת כרם של שני שותפין אין חוזרין עליו מערכי המלחמה ומאי שנא מחמשה אחין ומת אחד מהן במלחמה דכולן חוזרין התם כל חד וחד קרינא ביה אשתו הכא כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו רב נחמן בר יצחק אמר במבריך אילן בירק והאי תנא הוא דתניא המבריך אילן בירק רבן שמעון בן גמליאל מתיר משום רבי יהודה בן גמדא איש כפר עכו וחכמים אוסרין כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן הא מני רבי אליעזר בן יעקב היא לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם כרם כמשמעו הכא נמי נטע כמשמעו נוטע אין מבריך ומרכיב לא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה דמתחזיא כבת שתא והני מילי שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל כוליה כרם קלא אית ליה כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב מת תופס ארבע אמות לק"ש דכתיב [2]לועג לרש חרף עושהו אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב חורגתא הגדילה בין האחין אסורה לינשא לאחין דמתחזיא כי אחתייהו ולא היא קלא אית ליה למילתא ואמר רבי יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו למעשר אמר עולא לא אמרן אלא בשדה אבל בעיר קלא אית ליה למלתא ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב ילדה הפחותה מטפח אינה מקדשת את הזרעים והני מילי שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל כולי כרם מקדיש ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב

מת

מעבירות שבידו. והאי אית ליה למיהדר משום הירא ורך הלבב: **תלמוד לומר אשר נטע.** מדלא כתיב אשר כרם נטע דרוש ביה נמי נטע מכל מקום ואפי' אינו כרם שהרי לא הזכיר כרם עדיין: **תלמוד לומר כרם.** דדמי לכרם ופחות שבכרמים חמשה גפנים הם: **כרם כמשמעו.** ולא שאר אילנות: **חיללו.** משמע מיעוטא לזה ולא לאחר: **כאן בהרכבת איסור.** ברייתא בהרכבת איסור מין בשאינו מינו ומעטיה קרא כדמעיט [ע"א] ולא תנכו גבי בית פרט לגזלן: **מבריך.** שכופף [הזמורה או היחור] בארץ: **מרכיב.** שנוקב האילן ונוטל מן הרך שבענפי האילן ותוחב לתוכו ועושה ענף בתוך הנקב ונושא ממין אותו אילן שנוטל ממנו. וישראל מותר להרכיב משני אילנות שזה פירותיו גסין וזה פירותיו דקין דהוו ממין אחד זה בזה: **האי הרכבת היתר.** דאוקמת מתני' בה היכי דמי דחוזר מפני חילול ההרכבה: **אי נימא ילדה בילדה.** שאף זו שנקרקע שהרכיב את הענף בה נטיעה היא ועדיין לא הגיעה לשנה רביעית לחללה הא לאו משום הרכבה הדר דבלאו הרכבה נמי בעי למיהדר מן המלחמה משום ילדה ראשונה: **בזקינה.** שכבר נתחללה: **שסיבכה.** לשון נאחז בסבך (בראשית כב). שעשאה ענף בזקינה: **בטלה לגבי זקינה.** ואינה חייבת בערלה ואין בה דין רבעי וכי תנן במסכת ערלה דמרכיב חייב בערלה [זקינה] בילדה תנן שאף אותו ענף חייב בערלה ואע"ג שקבלו מזקינה נעשה עכשיו ילדה שזו היא נטיעתו: **לעולם ילדה בילדה.** ודקשיא לך בלא הרכבה נמי בעי למיהדר ממערכי המלחמה אקמייתא: **כגון דנטעה לקמייתא לסייג.** כגון שהיתה פרצה בגדר שדהו ונטעה בפרצה לסתום. לשון סוגה בשושנים (שיר ז) גדורה בשושנים: **ולקורות.** לקוץ ממנה קורות לכשתגדל: **ומאי שנא ילדה בילדה.** כי הך ילדה קמייתא דבזקינה היא לענין ערלה (דלא) בטלה הרכבה בה להפטר מן הערלה כמותה: **התם.** גבי זקנה לאו בת אימלוכי היא לחזור ולהיות ילדה על שום מחשבה אבל נטע לסייג אי ממלך עלה בתוך שני ערלה לקיימה לפירות חייבת בערלה הילכך ילדה דקא מרכיב בגוה לאכילה חייבת בערלה ואע"ג דלא אימליך אקמייתא הא מיהא לאכילה הוא ומהניא מחשבה דעיקר דידה נמי אי הוה חשיב עלה הוה מהני מחשבה ואע"ג דבשעת נטיעה לאו להכי נטעה: **מידי דהוה אעלו מאיליהן.** דבשעת נטיעה ליכא כוונה: **ולוקמה בכרם של שני שותפין.** למה לי לאהדורי אשינויא דחיקא בנוטע לסייג ולקורות לוקמה בנוטע לאכילה ודקשיא לך תיפוק לי משום דבעי למהדר משום ראשונה לישני כגון שהנטיעה של ראובן ולא שמעון והרכיב בה להיות פירות הרכבה שלו: **ומאי שנא מחמשה אחין.** ברייתא היא לקמן בפרקין (דף מד.): **כולן חוזרין.** מפני שהיא שומרת יבם לכולם: **קרינא ביה אשתו.** שמא לזה תתייבם: **כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו.** המיוחד לו שאין לך בה גפן שאין לשניהם חלק בה: **רב נחמן אמר.** הא דקתני מתני' מרכיב חוזר במרכיב אילן בירק דלא בעי למיהדר משום קמא ואם תאמר מין בשאינו מינו הוא ואימעיטא לה הרכבת איסור מולא חיללו פרט למבריך ומרכיב האי תנא הוא דאמר מותר: **כפר עכו.** כן שמה: **הא מני.** דקתני פרט למבריך ומרכיב לאו סתמא היא אלא סיפא דמילתא דרבי אליעזר בן יעקב היא ואפי' הרכבת היתר לא הדר עלה: **פחותה מטפח.** שהיא שפל קומה ולא תגבה לעולם עד טפח: **כל שנותיה.** מדרבנן כל הימים ערלה נוהגת בה דמתחזיא כבת שתא והרואה שאוכלין פירותיה אומר שפירות ערלה מותרין: **קלא אית ליה.** הכל אומרים כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה להכי נקט שתים כו' דסבר לה כמאן דאמר במסכת ברכות (דף לה.) כרם רבעי תנן שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם: **לקריאת שמע.** שאסור לקרות בארבע אמותיו משום לועג לרש שזה קורא וזה אינו יכול לקרות: **חורגתא.** בת אשתו: **שגדלה בין האחין.** בני הבעל מאשה אחרת: **דמתחזיא כי אחתייהו.** מי שאינו מכיר בה ורואה אותה שגדלה אצלו כסבור שהיא אחותו ואומר שנושא אחותו: **לקט שכחה ופאה שעשאן.** העני גורן שכינס הרבה כאחד ועשה מהן כרי: **הוקבעו למעשר.** מדרבנן דמאן דחזי סבור שגדל בשדהו: **וה"מ בשדה.** שלא ידעו הכל (א) שנכנסו מעט מעט וסבורין שגדל שם אבל בעיר כל שכיניו ראו שכינס על יד על יד ויודעין שהן של לקט שכחה ופאה ופטור מן המעשר כדתניא בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך כדבר שאין לו בו חלק ונחלה עמך הוא בא ונוטל מעשר ראשון שלו יצא לקט שכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך שאף לעניים לוים הם מופקרים כשאר עניי ישראל: **אינה מקדשת את הזרעים.** משום כלאי הכרם דכתיב בהו תקדש המלאה הזרע. ונראה לי דקסבר כדאמרינן במנחות (דף טו:) קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן נינהו ובכי האי כרם לא גזור רבנן אשאר זרעים: **אבל כוליה כרם.** (ב) גדול שהיא שפלת קומה הואיל ומשיבה גוזר עליה:

מת

תוספות שאנץ

זאת אומרת כרם של ב' שותפין לאו דוקא נקט זאת אומרת דאמתני' לא קאי אלא הני אמוראי דבי מדרשא דלא בעו לשנויי הכי סבירא להו הכי: וה"מ שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב כזה. ולהכי נקט שתים כנגד שתים דסבי' ליה כמ"ד בברכות כרם רבעי שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם: חורגתא הגדילה בין האחין אסורה להנשא לאחין פ"ה בת אשתו הגדילה בין בני הבעל שיש לו מאשה אחרת דאיתחזיא כי אחתיהו מי שאינו מכיר בה סבור שנשא אחותו. ולא היא דחורגתא קלא אית לה ומותרת. והי' לר"י דאמר בירושלמי אשת (חורגו) [חמיו] אסורה מפני מראית העין וכמאן אתיא וצ"ל דאתיא כר' אליעזר בן יעקב. ור"י אומר דאפי' למסקנא דהכא אתי שפיר דהאי חורגתא כשהיא גדולה בין האחין יודעין העולם שאינה אחותם אבל אשת (חורגו) [חמיו] שאינה עומדת אצלו אין נותנין העולם לב להבחין א"כ (איכא לאו כיון) [אתו למימר] שאשתו של זה אמו של זה. אבל אמרי' בירושלמי החורג והחורגת שגדלין זה עם זה אסורין לינשא ר' חנינא בר יודן אר' יונתנבן באתרא דלא חכמין להון פי' ינשאו עצמן במקום שאין מכירים אותן והולך על תלמוד שלנו שמתירין בלאו הכי:

תוס' שאנץ (המשך)

לקט שכחה ופיאה שעשאן בגורן הוקבעו. פ"ה עני שכנס הרבה ביחד ועשה מהן כרי הוקבעו למעשר מדרבנן דמאן דחזי סבר שגדל בשדהו. וה"מ בשדה שכינס בשדה ולא ידעו הכל שנתכנסו מעט מעט וסבורין שגדל שם אבל בעיר כל שכניו ראו שכינס על יד על יד ויודעין שהם של לקט שכחה ופאה ופטור מן המעשר כדאמרי' בספרי' ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מה שאין לו חלק ונחלה הוא בא ונוטל מעשר ראשון שלו יצאו לקט שכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך שאף לעניי לוים הם מופקרין כלשאר עניי ישראל ליה:

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"ו:
יד ב מיי' פ"י מהל' מ"ש הל' טו סמג עשין קלו טוש"ע יו"ד סי' רלד סעי' כג:
טו ג מיי' שם הל"ב טוש"ע שם סעי' כג:
טז ד מיי' שם הל"ה טוש"ע שם סעי' כו:
יז ה מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"ו:
יח ו מיי' שם הל"ו:
יט ז מיי' פ"א מהל' כלאים הל"ה סמג לאוין רפא טוש"ע יו"ד סי' רצה סעי' א וסעי' ג:
כ ח ט מיי' פ"י מהל' מ"ש הל"ט סמג עשין קלו טוש"ע יו"ד סי' רלד סעי' כא:
כא י מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל"ג סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' עא סעי' ז וטוש"ע יו"ד סימן שסז סעיף ב ג ו:
כב כ טוש"ע אה"ע סי' טו סעי' יא וסעי' כג:
כג ל מ מיי' פ"ב מהל' תרומות הל"ט:
כד נ ס מיי' פ"ו מהל' כלאים הל"ד סמג לאוין רפ טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' כב:

מסורת הש"ס

א) [עיין תוס' ר"ה ט: ד"ה מרכיבן], ב) מנחות סט: ע"ש נדרים מ: ע"ש, ג) [עיין תוספות ע"ז מט. ד"ה שאם], ד) ערלה פ"א מ"ה, ה) רש"ל, ו) שם מ"ב, ז) [לקמן מד.], ח) תוספתא דכלאים פ"א, ט) ברכות יח., י) [ברכות מ:], כ) [נ"ל אחר ד"ה מרכיבן], ל) [עי' ר"ה ט:], מ) רש"ל מ"ז, נ) [ראה יד כנו], ס) [דברים כב].

תורה אור השלם

1. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ: דברים כ ו

2. לֹעֵג לָרָשׁ חֵרֵף עֹשֵׂהוּ שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה: משלי יז ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וה"מ וכו' הכל שנכנסו מעט: (ב) ד"ה אבל כוליה כרם כרם גדול:

גליון הש"ס

גמ' ולא היא קלא אית ליה. עיין יבמות דף כב ע"א תד"ה ומותר:

מוסף רש"י

ילדה שסיבכה בזקנה. ילדה של ערלה שהרכיבה בתוך אילן זקן של היתר (נדרים נז.). **מת תופס ארבע אמות לק"ש.** שאסור לקרות בתוך ארבע אמות שלו משום לועג לרש (ברכות יח.). **לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן.** אע"פ שפטורים מן המעשר, לקטן עני ועשאן גורן הוקבעו למעשר מדרבנן, דמאן דחזי סבר שתבואתו קרקעו היא (שם ח:).